

ENCOMI DE JOAN TORRENT I FÀBREGAS*

Ramon PINYOL i TORRENS

L'acte d'homenatge que avui s'ofereix a Joan Torrent i Fàbregas resulta per a mi doblement satisfactori, per la meva condició d'amic de l'homenatjat i d'estudiós de l'obra verdagueriana. M'és, doncs, molt grat de poder participar, encara que només sigui amb una modesta contribució, al merescut homenatge al Sr. Torrent de qui he rebut tantes mostres d'afecte i de confiança.

Per als investigadors de les darreres fornades entrar en contacte amb el Sr. Torrent ha estat una gran sort: n'hem rebut no sols ajut i orientació per caminar més còmodament dins el gran magma que és l'obra del poeta de Folgueroles, sinó que també ens ha fet participar del seu entusiasme per la figura i la producció literària de Verdaguer i, alhora, ens ha ofert generosament la seva amistat. Són aquests uns aspectes que vull remarcar en primer lloc perquè justament són aquells que poden ser més desconeguts de la trajectòria personal i intel·lectual de Torrent i Fàbregas i, no cal dir-ho, aquells que resulta més difícil de quantificar i, doncs, de valorar. L'estímul, l'ajut desinteressat i generós, les converses engrescadores i suggeridores del Sr. Torrent han tingut una influència positiva en la meua modesta tasca de verdaguerista i, és clar, en la d'altres estudiosos més qualificats que no pas jo. Penso que aquest darrer aspecte l'han remarcat prou bé Ricard Torrents i Isidor Cònsul en els ajustats mots que dediquen a Torrent i Fàbregas en el programa dels actes d'aquest 145è aniversari del naixement de Verdaguer perquè ara i aquí calgui insistir-hi més. Tan sols he volgut deixar constància de l'enriquidora influència que el senyor Torrent ha exercit i exerceix i que difícilment és pot fer patent en els agraïments inicials d'un treball o en les notes a peu de pàgina, però avui no podia passar desapercebuda entre els que assistim a aquest acte.

En Joan Torrent va néixer a Cuba el 1901, a Regla, un raval de l'Havana, per raó dels negocis familiars. Quan tenia dos anys va tornar amb els seus pares a Catalunya i s'establiren a Sant Feliu de Guíxols, d'on eren originaris.

* Parlament pronunciat el dia 13 de maig de 1990 en l'acte d'homenatge a l'il·lustre verdaguerista Joan Torrent i Fàbregas, celebrat al Racó de Mossèn Cinto, de Folgueroles, en el marc de les festes commemoratives del CXLV aniversari del naixement de Verdaguer. El text reproduïx, amb només alguns lleus retocs estilístics, el parlament íntegre; les notes s'han introduït en la versió que ara es publica.

A la vila de la costa empordanesa va cursar els estudis elementals i es preparà en comerç i comptabilitat en vista a tornar a l'illa caribenya i ocupar-hi un lloc en els negocis familiars. Als 17 anys es traslladà efectivament a Cuba, però les circumstàncies no li van permetre de treballar en l'administració d'aquests negocis i retornà a casa. «Em va agafar una mica de decepció —confessava Torrent el 1986 a Isidor Cònsul en una entrevista— i, com que tenia inclinació per a l'estudi i una certa vocació, em vaig decidir per la carrera eclesiàstica. A Sant Feliu mateix vaig preparar uns cursos lliures per entrar al seminari de Girona, on vaig estudiar fins al primer curs de Teologia Dogmàtica. O sigui set o vuit anys.»¹ Després de deixar els estudis eclesiàstics, va treballar una temporada amb un procurador dels tribunals de Girona. Al cap d'un temps, el 1928, passà a Barcelona, on desenvoluparia tota la seva vida professional. Els estudis de comerç i comptabilitat, cursats inicialment per a la dedicació al negoci familiar de Cuba, li van servir a la fi per trobar una professió mercantil que el portà primer a treballar amb un agent de canvi i borsa, després amb el concessionari de la casa Citroën i, per últim, a l'empresa Pirelli fins a la jubilació.

Aparentment una dedicació professional a la tasca mercantil no feia pas preveure la vocació de Joan Torrent per les lletres. Però la seva primera obra, inèdita i escrita en castellà, sembla que venia a anunciar un dels temes verdaguerians del nostre homenatjat: es tractava d'una peça de teatre sobre Colom i el descobriment d'Amèrica. Torrent la presentà a José Ma. Pemán; aquest s'hi interessà i la passà a la Companyia Guerrero-Mendoza, la qual, en tenir ja complet el repertori, no la hi va estrenar. Després Torrent se centrà en la figura de Jules Verne i n'escriuí una biografia, titulada *Julio Verne o la pasión científico-geográfica* i publicada a les Ediciones Mediterráneas, filial de la Casa del Llibre, l'any 1943. L'interès de Torrent per aquest autor francès venia, segons ha explicat ell mateix, dels anys infantils, quan a la seva escola donaven lliçons de geografia amb lectures intercalades de *La volta al món en vuitanta dies*. De fet, l'interès pels viatges i la geografia l'ha servat Torrent fins avui, que encara llegeix amb fruïció revistes sobre aquests temes i de les quals comenta amb delit els aspectes nous, sorprenents o rellevants que hi ha descobert.

De la biografia de Verne passà a la d'un altre personatge, la del poeta de Folgueroles, a qui dedicaria un intens estudi de biògraf que ja no havia de deixar mai més. L'any 1951 en va sotmetre el resultat a Josep M. de Casacuberta: eren 820 fulls mecanografiats i portaven per títol *Jacinto Verdaguer. (Biografía completa)*. Tot i rebre el judici favorable del destacat estudiós i editor, resultà, però, que no encaixava en el catàleg previst per a la «Biblioteca Verdagueriana» de l'Editorial Barcino. Torrent llavors presentà l'obra a l'Editorial Aymà, que decidí de publicar-la. Una vegada passada la censura i a punt de començar-ne el procés d'impressió, Aymà obtingué autorització per editar-la en català. El resultat del canvi fou la renúncia de Torrent a estampar-la en català sense una revisió prèvia. Ell ho ha explicat així: «Com cal suposar, la notícia m'alegrà; tot seguit, però, vaig adonar-me de la dificul-

tat de complaure els editors, que pretenien de fer una traducció com més de pressa millor, per tal que el llibre pogués sortir l'any següent [el 1952], cinquantenari de la mort del poeta; allò que hom veia fàcil de fer representava restablir en la llengua originària els nombrosos textos traduïts al castellà, cosa que comportava anar a copiar-los als llocs d'on procedien. Amb la intenció de fer-ho com calia, prenent-me tot el temps que hi calgués, deixí passar l'oportunitat». ² D'oportunitat, però, en tingué aquell mateix any una altra, en fer per a la «Collecció Popular Barcino» una síntesi de la biografia inèdita, *Jacint Verdaguer. Resum biogràfic*, obra utilíssima per a nombrosos lectors i estudiosos que hi han trobat una primera aproximació a la vida i l'obra de Verdaguer, i que després de 38 anys de publicada, encara continua essent una referència bibliogràfica obligada.

No sé si durant els anys 50 En Joan Torrent continuà treballant en la biografia de Verdaguer. El que consta és que prosseguí la col·laboració amb l'Editorial Barcino, de Casacuberta, per a la qual publicà el 1953, dins la «Collecció Popular», *Sant Antoni Maria Claret. Resum biogràfic*, en la línia de la síntesi biogràfica de Verdaguer, i el 1958 *La Costa Brava vista pels escriptors catalans*.

L'any 1961 fou decisiu per a la dedicació de Torrent als estudis verdaguerians de Casacuberta. Ell mateix, amb la seva concisió habitual, n'ha explicat les circumstàncies. En aquella època Casacuberta i la seva muller Dolors Hostalrich acostumaven a celebrar en dies festius excursions per rutes catalanes d'interès històric i paisatgístic, en les quals participaven amics del matrimoni, escriptors i erudits, i també el matrimoni Torrent. En una excursió d'aquestes se segellà definitivament la col·laboració Casacuberta-Torrent. «La més memorable per a mi —recorda Joan Torrent— fou la que vam fer el dia 23 d'abril de 1961, de la qual conservo fotografies, amb aquest itinerari: de Barcelona a Balenyà en tren, i a peu al castell de Tona (...); dinàrem al castell enrunat, i després de visitar a la rectoria de Tona el poeta i exemplar verdaguerista mossèn Joan Colom i Grau, tornàrem a Barcelona en tren. En aquesta excursió, tot pujant al castell, Casacuberta em cridà a part per dir-me que la feina cada dia més absorbent de l'editorial li impedia de continuar la redacció de l'Epistolari de Verdaguer, el primer volum del qual havia sortit dos anys abans, i que veuria amb goig que jo volgués col·laborar en la preparació de la resta dels volums, valent-me del conjunt epistolar reunit per ell, que se n'anava cap a les 1500 cartes. Com que jo vaig respondre afirmativament, cridà Agustí Calvet, sabedor de la bona amistat que m'hi unia, el qual fou posat al corrent del que havíem acordat; li demanà que volgués fer de testimoni, i allí tots tres ens donàrem una protocolària estreta de mà.» ³

Amb el segon volum, doncs, Torrent continuà l'Epistolari Verdaguer iniciat per Casacuberta. Avui n'hi ha publicats 10 volums i creixerà aviat amb dos volums més, que Torrent ja té gairebé enllestits. Els noms de Casacuberta i Torrent han restat així units per sempre en un veritable monument d'erudició que constitueix la base de tots els estudis verdaguerians dels darrers anys i, sense cap mena de dubte, dels del futur. La cura en l'edició, la

riquesa d'informació i la ponderació en els judicis fan de l'*Epistolari* una obra única en el camp de la historiografia literària catalana i, pel que sé, amb ben pocs paral·lelismes en el que avui està de moda de dir-ne «el nostre entorn europeu». A falta de la biografia de Verdaguer que Torrent encara no ha publicat, l'*Epistolari* és, a més a més, la millor i la més completa aportació de documentació biogràfica de què disposem del poeta de Folgueroles.

Una mostra de la magna biografia verdagueriana la va donar a conèixer Joan Torrent amb la monografia esplèndida que és *Mossèn Cinto a la Gleva* (Barcino, 1965) —enguany reeditada— que, abraçant sols dos anys —molt densos, però— de la vida del poeta, ens fa esperar amb ànsia la culminació de l'obra biogràfica de Torrent. Una altra aportació capital de Joan Torrent i Fàbregas als estudis verdaguerians ha estat l'edició de *Colom* (Barcino, 1978), que constitueix el volum II dels *Escrits inèdits* que Casacuberta projectà dins el seu pla editorial d'estudis i edicions de Verdaguer. L'edició d'una obra com *Colom*, tan complexa, ens mostra una vegada més el rigor, la paciència, la minuciositat amb què treballa Torrent i Fàbregas i que justifica a bastament el prestigi de què gaudeix entre els estudiosos.

Si l'*Epistolari*, *Jacint Verdaguer. Resum biogràfic*, *Mossèn Cinto a la Gleva* i *Colom* constitueixen no sols l'aportació quantitativament i qualitativament més important de Torrent als estudis verdaguerians, seria injust no esmentar els seus treballs menors, que ha prodigat poc, però amb igual rigor: els més antics són *Les diferents interpretacions de la caritat en el drama de Verdaguer* i «*Canigó*» i *el desvetllament de la consciència catalana al Rosselló*, publicats a la revista *Criterion*; després, *Projecció de L'Atlàntida més enllà dels Països Catalans*, a la Nadala de la Fundació Carulla-Font de 1977, *Primers contactes de Verdaguer amb els catalans del Rosselló*, a la revista *Faig* de Manresa el 1987, l'article breu *Jacint Verdaguer i els guixolencs*, del 1988, al setmanari *Àncora* de Sant Feliu de Guíxols i el *Pròleg* al recull de treballs de Casacuberta *Escrits sobre Verdaguer* (EUMO/Barcino/IEC, 1986). No m'és possible ara detenir-me a comentar-los un per un. Només voldria remarcar l'interès especial que ofereix el darrer, o sigui el pròleg al llibre de Josep M. de Casacuberta, perquè ens aporta interessants notícies sobre la tasca verdagueriana d'aquest i sobre l'Editorial Barcino, alhora que explica molts detalls de la col·laboració entre Casacuberta i Torrent.

No puc acabar aquest repàs bio-bibliogràfic sobre la figura de Joan Torrent i Fàbregas sense referir-me a una part no tan coneguda, però igualment destacada, de la seva producció d'investigador: els seus estudis d'història de Sant Feliu de Guíxols. Torrent és un guixolenc de ple. El fet de néixer a Cuba va ser en certa forma accidental. A la seva vila, la dels seus pares, va passar una bona part dels anys infantils i juvenils i a la seva vila torna cada any, des d'en fa moltíssims, a passar-hi els mesos d'estiu. Durant les llargues estades estiuenques ha anat recollint pacientment notícies de la història de Sant Feliu, sobretot de la vuitcentista, amb constància i rigor admirables. Alguna vegada m'ha mostrat els quaderns on metòdicament ha anat buidant els llibres d'actes municipals de tot el segle XIX i d'altres documents històrics, a

partir dels quals ha escrit una seixantena d'articles i treballs que constitueixen una veritable miscel·lània històrica del Sant Feliu vuitcentista. D'ençà de 1954 ha col·laborat amb articles al setmanari *Ancora* (on, per exemple, tan sols entre maig de 1961 i novembre de 1962, publicà 24 articles) i a l'anuari *Estudis sobre temes del Baix Empordà* amb treballs extensos i de més abast. Combinant —igual com fa en la temàtica verdagueriana— la divulgació amb la investigació i el treball erudit, l'aportació de Torrent a la bibliografia històrica guixolencs és altament positiva. En afirmar això em baso no pas en el coneixement del conjunt dels seus escrits d'aquesta temàtica —que només conec en part; per exemple el modèlic *Els Viader, mestres impressors guixolencs*, de 1977—, sinó en el judici qualificat de l'illustre historiador de Sant Feliu el Sr. Lluís Esteva i Cruañas, a qui d'altra banda dec una relació completa i actualitzada dels escrits de Joan Torrent, relació que lamento que no pugui reportar ara i aquí per la seva extensió.

Joan Torrent i Fàbregas pertany a una generació d'estudiosos que, com ja han remarcat diversos crítics, hagué de treballar al marge de les institucions acadèmiques i universitàries, sense esperar ni recompenses econòmiques ni reconeixement públic; una generació que, en el cas dels estudis verdaguerians, s'hagué d'enfrontar, a més, amb una tradició bibliogràfica pobríssima i amb el distanciament amb què es mirava Verdguer des del món universitari i acadèmic. Torrent i Fàbregas esmerçà els seus ocis en un treball rigorós de recerca, amb una passió lúcida per Verdguer, amb una honestat intel·lectual que l'honora i ens admira, amb un gust per la feina ben feta que ha donat uns fruits esplèndids i que l'ha convertit avui en el degà dels verdagueristes i, juntament amb Casacuberta, en figura destacada dels estudis verdaguerians dels darrers quaranta anys. L'obra ben feta de Joan Torrent —sortosament encara no acabada— resta avui com un model d'erudició i de rigor que ha tingut una forta influència en les generacions d'estudiosos posteriors a la seva i que sense cap mena de dubte l'ha de tenir també en el futur.

El reconeixement de la labor de Joan Torrent i Fàbregas ha començat no fa gaire anys a tenir caràcter públic. L'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes el va nomenar Membre Honorari el 1988 i l'any a sobre obtingué el Premi Jaume I a l'Actuació Cívica Catalana atorgat per la Fundació Jaume I, guardons que jo sé que el Sr. Torrent té en singular estima: el primer pel seu caràcter de reconeixement per part dels estudiosos de la literatura catalana tant dels dels Països Catalans com dels de fora; el segon, per provenir de la benemèrita institució que, a banda d'altres activitats exemplars, ha permès la continuació de l'obra editorial de Josep Maria de Casacuberta.

Avui l'homenatge prové d'una institució pública, l'Ajuntament de Folgueroles, i, de fet, recull també el de tot el verdaguerisme. Sé que el Sr. Torrent agraeix profundament aquest homenatge. Sé també que, a l'hora d'acceptar-lo, va demanar que anés lligat d'alguna manera amb un reconeixement al seu mestre i amic Josep Maria de Casacuberta. Sé, en fi, que res no li podria plaure tant com rebre'l de Folgueroles, del bressol del seu estimat Mossèn Cinto.

Jo espero, com tots els que som aquí, que no tardin tampoc altres actes de reconeixement, ja siguin institucionals o no.

Avui, Sr. Torrent, volem deixar constància de la nostra estimació per la vostra persona i per la vostra obra, de la nostra admiració per la vostra tasca constant, discreta i eficaç, del nostre reconeixement per la vostra generositat i la vostra exemplaritat.

Només haig de lamentar que la precisió i l'estil planer que a vós us caracteritzen i que sempre em recomaneu no hagin acompanyat les paraules amb què he tractat la vostra bio-bibliografia.

Sr. Torrent: Que Déu us doni salut i llarga vida, per poder acrièixer la vostra obra i perquè puguem seguir comptant amb el vostre exemple i la vostra amistat.

Notes

1. Isidor CÒNSUL, *Joan Torrent i Fàbregas, humanista i erudit verdaguerià*, «Serra d'Or», núm. 321 (juny de 1986), p. 37 [469].

2. Pròleg a Josep M. de CASACUBERTA, *Escrips sobre Verdaguer*, (Vic-Barcelona, EUMO/Barcino/Institut d'Estudis Catalans, 1986), pp. 20-21.

3. *Ibid.*, pp. 22-23.